

POSTANOWIENIE

Dnia 27 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Matras (przewodniczący)

SSN Eugeniusz Wildowicz

SSN Włodzimierz Wróbel (sprawozdawca)

w sprawie **M.J.**

skazanego z art. 56 ust. 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 27 czerwca 2023 r.,

z urzędu, kwestii wznowienia postępowania kasacyjnego zakończonego

postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2021 r., IV KK 480/21,

o oddaleniu kasacji obrońcy skazanego jako oczywiście bezzasadnej,

p o s t a n a w i a:

1. na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. wznowić postępowanie kasacyjne;

2. uchylić postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2021r., IV KK 480/21, o oddaleniu jako oczywiście bezzasadnej kasacji wniesionej przez obrońcę skazanego M.J. i kasację tę przekazać do ponownego rozpoznania Sądowi Najwyższemu - Izbie Karnej w postępowaniu kasacyjnym;

3. obciążyć Skarb Państwa wydatkami postępowania o wznowienie postępowania.

UZASADNIENIE

Postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2021 r. (sygn. akt IV KK 480/21) wydanym w składzie jednoosobowym (sędzia Igor Zgoliński) oddalono

jako oczywiście bezzasadną kasację obrońcy M.J. od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie z dnia 18 marca 2021 r. (sygn. IV Ka 1528/20).

Obrońca skazanego złożył do Sądu Najwyższego wniosek o rozważenie z urzędu zasadności wznowienia postępowania kasacyjnego. W uzasadnieniu wniosku, obrońca podniósł okoliczność, że Igor Zgoliński został powołany na stanowisko Sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2018 poz. 3). Okoliczność ta w powiązaniu z orzecznictwem Sądu Najwyższego (postanowieniem Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2021 r., I KZ 29/21, oraz uchwałą trzech połączonych Izb Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/20) doprowadziła obronę do wniosku, że musi w systemie prawnym istnieć możliwość wzruszenia orzeczenia wydanego przez Sąd Najwyższy w składzie, który został ukonstytuowany w sposób opisany w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k.

Rozpoznając tę sprawę, Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 12 października 2022 r. na podstawie art. 82 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym przedstawił do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości co do wykładni prawa, wyrażone w pytaniu:

„Czy oddalenie kasacji przez skład Sądu Najwyższego, w którym bierze udział sędzia powołany do Sądu Najwyższego w wyniku procedury przeprowadzonej przed Krajową Radą Sądownictwa, której skład ukształtowano w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 3) jest prawomocnym orzeczeniem kończącym postępowanie sądowe w rozumieniu art. 542 § 3 k.p.k.?”

Sąd Najwyższy podniósł w uzasadnieniu tego pytania, że możliwość wznowienia postępowania zakończonego orzeczeniem Sądu Najwyższego nie jest w sposób jednoznaczny uregulowana w Kodeksie postępowania karnego i brak jest także jednoznacznego stanowiska w doktrynie. Orzecznictwo Sądu Najwyższego

wprawdzie zawierało co do zasady rozstrzygnięcia wskazujące na niemożność wznawiania postępowań zapadłych przed Sądem Najwyższym z uwagi na okoliczność, że nie mamy do czynienia z postępowaniem sądowym zakończonym prawomocnym orzeczeniem, ale dotyczyło ono nie tyle istoty zagadnienia, ale kwestii właściwości funkcjonalnej Sądu Najwyższego na gruncie art. 544 § 2 k.p.k. Przytaczano orzeczenia Sądu Najwyższego, w których wyraźnie wskazywano, że w sytuacji ujawnienia się powodów przewidujących wznowienie postępowania z urzędu (art. 542 § 3 k.p.k.), instytucja ta ma zastosowanie także i do tych postępowań, które są prowadzone po uprawomocnieniu się orzeczenia rozstrzygającego o fakcie głównym. Zatem postępowanie kasacyjne jako postępowanie autonomiczne w tym sensie powoduje trwałe przekształcenie sytuacji prawnej osoby w ten sposób, że ostatecznie i bezwzględnie prowadzić może do uwolnienia od odpowiedzialności (umorzenie lub uniewinnienie) lub zamknięcia drogi do zmiany orzeczenia (oddalenie kasacji). Sąd Najwyższy podkreślił, że oddalenie kasacji równoznaczne jest z uznaniem, że w sprawie nie wystąpiły wskazane kwalifikowane wady oraz z urzędu nie stwierdzono innych bezwzględnych uchybień i podsądny traci w sposób zinstytucjonalizowany możliwość dalszego kwestionowania skazania, a także możliwość uzyskania wyroku uniewinniającego lub umarzającego postępowanie. Kolejnym argumentem za możliwością wznowienia postępowania zakończonego postanowieniem o oddaleniu kasacji jest, zdaniem Sądu Najwyższego formułującego pytanie, art. 539 k.p.k., stanowiący, że niedopuszczalna jest kasacja od orzeczenia Sądu Najwyższego zapadłego w następstwie rozpoznania kasacji. Zatem sięgając do wykładni systemowej w ramach k.p.k. uznać można, że ustawodawca zamknął jedynie drogę do tzw. superkasacji, nie przesądzając analogicznie możliwości wznowienia postępowania kasacyjnego (nadto art. 545 § 1 k.p.k. wskazujący na przepisy dotyczące kasacji, które mają odpowiednie zastosowanie w postępowaniu wznowieniowym, pomija art. 539 k.p.k.). Sąd Najwyższy podkreślił także, że możliwe jest do wyobrażenia, iż dopiero na etapie kasacyjnym dojdzie do takich naruszeń prawa, które stanowią bezwzględne przyczyny odwoławcze (np. w zakresie kompozycji sądu), przytaczając orzeczenia sądów międzynarodowych w sprawach, gdzie w istocie zakwestionowano prawo do sądu ustanowionego ustawą

przed Sądem Najwyższym. Jak wynika chociażby z uzasadnienia w sprawie Reczkowicz przeciwko Polsce (skarga nr 43447/19) orzekanie przez sędziów powołanych w wadliwej procedurze, o której mowa w uchwale trzech połączonych Izb Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/20, doprowadza do oczywistych naruszeń w obszarze prawa do niezależnego i bezstronnego sądu ustanowionego ustawą i rodzi po stronie Polski obowiązki odszkodowawcze. Jak skonkludował to pytanie Sąd Najwyższy - nie ma dostatecznych racji na poziomie wykładni językowej i funkcjonalnej art. 540 k.p.k. i art. 542 § 3 k.p.k. jednoznacznie wykluczających możliwość wznowienia postępowania zakończonego postanowieniem oddalającym kasację, gdy skład Sądu Najwyższego dotknięty jest wadą z art. 439 § 1 pkt. 2 k.p.k. Dodał, że w warunkach kryzysu konstytucyjnego państwo prawa musi uruchamiać szczególne instrumenty ochronne, których celem jest zapobieganie i uchylanie skutków naruszeń zasad konstytucyjnych. Chodzi m.in. o dokonywanie wykładni prokonstytucyjnej regulacji prawnych, którym nadawano inne znaczenie w czasach prawidłowego funkcjonowania państwa prawa (np. dopuszczalności wznowienia z urzędu postępowania kasacyjnego zakończonego postanowieniem o oddaleniu kasacji).

Prokurator Prokuratury Krajowej w pisemnym stanowisku wniósł o umorzenie przez Sąd Najwyższy w składzie poszerzonym postępowania w oparciu o art. 86 § 1 u.SN. W uzasadnieniu swego stanowiska prokurator wskazał, że nie spełniono w sprawie przesłanek art. 82 § 1 u.SN.

Postanowieniem Sądu Najwyższego w składzie siedmiu sędziów z dnia 23 marca 2023 r. (I KZP 17/22) odmówiono podjęcia uchwały w tej sprawie i wskazano, że jedynie rozstrzygnięcie uchylające zaskarżone kasacją orzeczenie, pozbawia je cech, istotnych z punktu widzenia art. 540 § 1 k.p.k., a co za tym idzie, dopiero wówczas rozstrzygnięcie sądu kasacyjnego może stać się orzeczeniem prawomocnie kończącym postępowanie sądowe, które podlega wznowieniu. Chodzi o przypadki, gdy Sąd Najwyższy, po uchyleniu zaskarżonego orzeczenia, rozstrzyga merytorycznie o przedmiocie procesu, umarzając postępowanie lub, jeżeli skazanie jest oczywiście niesłuszne - uniewinniając oskarżonego. Oddalając kasację sąd orzeka zaś jedynie o niezasadności wniesionej skargi kasacyjnej, nie

wkraczając w sferę, w której wyrok kończący postępowanie karne korzysta już z powagi rzeczy osądzonej. W takim układzie procesowym nie dochodzi więc do naruszenia prawomocności orzeczenia, które zostało kasacją zaskarżone. Poszerzony skład Sądu Najwyższego wskazał, powodując się na dotychczasowe orzecznictwo, że w doktrynie dopuszcza się możliwość wznowienia także w odniesieniu do postępowań ubocznych, a więc co do innego niż zasadniczy nurt procesu, ale co najwyżej tylko takich, które mają autonomiczny charakter względem tego nurtu, a więc nie są z nim związane. Zatem, nie jest możliwe chociażby stosowanie instytucji wznowienia postępowania do prawomocnie zakończonego postępowania o wznowienie. Podobnie, w przypadku kasacji przedmiotem postępowania nie jest kwestia odpowiedzialności karnej oskarżonego ani inna kwestia uboczna niezwiązana z postępowaniem odnośnie do tej odpowiedzialności, lecz problem zasadności samej kasacji od prawomocnego orzeczenia w sytuacji, gdy zagadnienie odpowiedzialności zostało już rozstrzygnięte w owym prawomocnym orzeczeniu sądu. Nadto, zdaniem Sądu Najwyższego w poszerzonym składzie, ranga, usytuowanie i funkcje, które pełni najwyższa instancja sądowa przemawiały w ocenie ustawodawcy przeciwko zakładaniu wystąpienia w orzeczeniu Sądu Najwyższego tego rodzaju wad, które mogłyby stanowić przedmiot zaskarżenia, a więc *sui generis* „superwznowienia”. Podkreślono także, że samo oddalenie kasacji strony nie wyklucza możliwości wniesienia i rozpoznania kasacji od tego samego prawomocnego orzeczenia w odniesieniu do tej strony przez tzw. podmiot specjalny wymieniony w art. 521 k.p.k. Sąd Najwyższy skonstruował zatem, że skoro postanowienie Sądu Najwyższego o oddaleniu kasacji nie jest prawomocnym orzeczeniem kończącym postępowanie sądowe w rozumieniu art. 540 § 1 k.p.k., to nie wchodzi w grę możliwość wznowienia z urzędu w trybie art. 542 § 3 k.p.k. wobec ujawnienia się jednego z uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. postępowania kasacyjnego zakończonego wydaniem wskazanego postanowienia. Równocześnie zasygnalizowano, że w art. 540 § 2 i 3 k.p.k. ustawodawca posłużył się wyrazem „postępowanie” bez wskazanego powyżej dookreślenia. Uprawniony może być zatem zdaniem Sądu Najwyższego w poszerzonym składzie wniosek, że zakres

przedmiotowy wznowienia postępowania karnego na podstawie tych przepisów – z uwagi na cel ich wprowadzenia – jest szerszy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wskazane we wniosku obrońcy postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2021 r. (sygn. akt IV KK 480/21) o oddaleniu kasacji jako oczywiście bezzasadnej wydane zostało wydane przez sędziego Igora Zgolińskiego, który uzyskał nominację do Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2018 poz. 3).

W takiej sytuacji zachodzi okoliczność określona w art. 439 § 1 pkt 2 k.p.k. w postaci nienależytej obsady sądu, stanowiąca uwzględnianą z urzędu bezwzględną przyczynę odwoławczą. Wynika to w sposób jednoznaczny z pkt 1 uchwały trzech połączonych Izb Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/20. Uchwała ta ma moc zasady prawnej, wiążąc wszystkie składy Sądu Najwyższego zgodnie z art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (zob. w tym przedmiocie postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 września 2021 r., I KZ 29/21, z dnia 29 września 2021, V KZ 47/21 i z dnia 21 stycznia 2022 r., III CO 6/22; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2022 r., III PZP 1/22 i uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2022 r., I KZP 2/22, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2023 r., II KB 10/22 i z dnia 13 kwietnia 2023 r., III CB 6/23). Przeprowadzoną przez Sąd Najwyższy w powołanych orzeczeniach wykładnię przepisów Kodeksu postępowania karnego oraz ustawy o Sądzie Najwyższym, w powiązaniu z wykładnią przepisów konwencyjnych dokonaną przez powołane w tych orzeczeniach rozstrzygnięcia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ten skład Sądu Najwyższego uznaje za trafną i do niej się w tym miejscu odwołuje, uznając ją za własną.

Przechodząc do kwestii dopuszczalności wznowienia z urzędu postępowania w niniejszej sprawie, Sąd Najwyższy w niniejszym składzie w pełni podziela pogląd

wyrażony w postanowieniach Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2023 r. (III KO 43/23 i II KO 73/22) i z dnia 21 czerwca 2023 r. (V KO 17/22 i V KO 30/22), oraz zawartą w uzasadnieniach tych postanowień argumentację, o możliwości wznowienia z urzędu postępowania kasacyjnego prawomocnie zakończonego w Sądzie Najwyższym postanowieniem o oddaleniu kasacji. Na ocenę tę nie wpływa postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2023 r. (I KZP 17/22) bowiem z uwagi na swoją treść nie ma charakteru wiążącego, a nadto, skoncentrowało się ono nie tyle na wykładni art. 540 § 1 k.p.k. ale na ustaleniu i wykazaniu, że wykładnia przepisu art. 540 § 1 k.p.k. w odniesieniu do przedmiotu postępowania wznowieniowego jest utrwalona i bezsporna, tak w orzecznictwie, jak i piśmiennictwie. Nie odniesiono się przy tym do szeregu istotnych kwestii, które zostały wskazane w postanowieniach Sądu Najwyższego w sprawach III KO 43/23 i II KO 73/22, w tym do szczegółowej analizy także tych orzeczeń, które stanowiły podstawę do wydawania późniejszych orzeczeń o niedopuszczalności wznowienia postępowania kasacyjnego czy postępowania wznowieniowego. Wykazano w tych postanowieniach, że nie tylko nie było jednolitej linii orzeczniczej (była dominująca, ale nie jednolita) ale także i to, iż kompleksowa wykładnia art. 540 § 1 k.p.k., a tym samym również w odniesieniu do przesłanek wznowienia z art. 542 § 3 k.p.k., nie uzasadnia wyeliminowania z podstawy wznowienia postępowania kasacyjnego, a odmienna wykładnia naruszałaby regułę wykładni opartą na niemożności blokowania dostępu stronie do środka zaskarżenia w sytuacji, gdy konstrukcja ustawowa takiej wyraźnej blokady nie przewiduje. Nie można także nie dostrzegać, że przecież już dochodziło nie tylko do rozpoznawania wniosków o wznowienie postępowania kasacyjnego, ale i wznawiano postępowanie kasacyjne prowadzone przez Izbę Dyscyplinarną.

Regulacja zawarta w art. 542 § 3 k.p.k. w żadnym zakresie nie wyklucza spod zakresu swojego zastosowania postępowań prowadzonych przed Sądem Najwyższym. Co więcej, art. 544 § 2 k.p.k., wyraźnie wskazuje, że w kwestii wznowienia postępowania zakończonego „orzeczeniem” Sądu Najwyższego, Sąd ten orzeka w składzie 3 sędziów. Termin „orzeczenie” na gruncie Kodeksu postępowania karnego obejmuje zarówno wyroki jak i postanowienia. Także art. 540 § 1 k.p.k. *in principio*, posługujący się terminem „postępowanie sądowe

zakończone prawomocnym orzeczeniem”, nie zawiera żadnych językowych wskazówek, które miałyby prowadzić do wniosku, że w przypadku wydania przez Sąd Najwyższy postanowienia o oddaleniu kasacji, postanowienie takie nie jest „prawomocnym orzeczeniem” kończącym postępowanie sądowe. Postępowanie kasacyjne ma przecież charakter postępowania sądowego, a postanowienie o oddaleniu kasacji niewątpliwie w sposób prawomocny kończy to postępowanie.

Tylko szczególne względy wynikające z wykładni systemowej lub funkcjonalnej mogłoby przemawiać za ograniczeniem jednoznacznych wyników uzyskanych w płaszczyźnie wykładni językowej art. 540 § 1 k.p.k. i art. 542 § 3 k.p.k. Trafnie podkreślono w przywoływanym postanowieniu Sądu Najwyższego z 14 czerwca 2023 r. (III KO 43/23), że tylko w zakresie przesłanek wznowienia postępowania określonych w art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. z uwagi na treść tych przesłanek, mogą mieć one zastosowanie do tego postępowania, w którym wydano orzeczenie prawomocnie rozstrzygające o odpowiedzialności karnej. Odpowiednio ma to także zastosowanie do przesłanek z art. 540a k.p.k. oraz 540b k.p.k.

Niezależnie od powyższych okoliczności, Sąd Najwyższy za zasadne uważa także przekonanie, wyrażone w przywoływanym wcześniej postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2023 r., iż „postanowienie Sądu Najwyższego o oddaleniu kasacji wyczerpuje środki odwoławcze przewidziane polskim prawem wewnętrznym, uprawniając do złożenia skargi indywidualnej do ETPCz (art. 35 ust. 1 EKPC). Uwzględniając dotychczasowe orzecznictwo Trybunału w sprawach polskich, w których wskazywano na naruszenie standardu z art. 6 ust. 1 EKPC w sprawach rozpoznawanych przez Sąd Najwyższy w składach z udziałem osób powołanych na urząd sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie ustawy z 2017 r. [powołane wcześniej wyroki: z dnia 8 listopada 2021 r., sprawa Dolińska – Ficek i Ozimek przeciwko Polsce (skargi nr 49868/19 i 57511/19) oraz z dnia 3 lutego 2022 r., sprawa ADVANCE PHARMA Sp. z o.o. przeciwko Polsce (skarga nr 1469/20)], jedynie rozstrzygnięcie dopuszczające wniosek o wznowienie postępowania zakończonego postanowieniem Sądu Najwyższego o oddaleniu kasacji i uchylenie zapadłego w tym postępowaniu orzeczenia, na zasadzie prewencyjnej, zapobiec może

wniesieniu skutecznej skargi do ETPCz, a tym samym uchylić ryzyko ponoszenia przez Skarb Państwa związanych w ewentualnym orzeczeniu Trybunału nie dających się oszacować konsekwencji finansowych. Naprawienie na gruncie krajowym stwierdzonego uchybienia takim skutkom bez wątpienia zapobiega.”

Oznacza to, że także w perspektywie rozstrzygnięć wydanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka oraz Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej zachodzi potrzeba wznowienia postępowań kasacyjnych, zakończonych w Sądzie Najwyższym postanowieniami o oddaleniu kasacji wydanymi przez nienależycie obsadzony skład sądu, z naruszeniem standardów wyznaczonych przez art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz art. 19 Traktatu o Unii Europejskiej.

W tym stanie rzeczy należało orzec jak w sentencji i kasację obrońcy M.J. przekazać do rozpoznania Sądowi Najwyższemu.

WZ

[f.n]